

De hac dimissione loquens S. Augustinus *lib. 2. De Adulterinis conjugis cap. 5.* ait: "licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis; sed manet vinculum prioris, propter quod fit reus adulterii, qui dimissam duxerit etiam ob causam fornicationis."

III. Causam dimissionis assignat S. Thomas in *IV. Sentent. Dist. 35. q. 1. art. 1.* "Dominus dimittere uxorem concessit propter fornicationem, in poenam illius qui fidem fregit, & in favorem illius qui servavit; non sit adstrictus ad reddendum debitum ei qui non servavit fidem."

IV. Porro utriusque conjugis hic par conditio est; neque majus in uxore, quam marito crimen adulterii esse credit Ecclesia; quantumvis leges civiles plus viris, quam mulieribus indulgent videantur; de quibus loquens S. Ambrosius *lib. 1. De Abraham* ait: "Neque sibi blandiatur de legibus hominum, omne stuprum adulterium est, nec viro licet, quod mulieri non licet." Et S. Hieronymus Epist. ad Oceanum acris in has Romanorum leges insurgens, aperte dicit, alie sunt leges Cesarum; aliud Papinianus, aliud Paulus noster precipit; ac tandem concludit: *Apud nos quod non licet feminis, aequè nec licet viris.*

V. Quin & sacris Canonibus & Patrum Decretis jam pridem proditum est, virum conjugem adulteram, nisi poenitentiam egerit, dimittere debere; ut pluribus adductis ostendit Gratianus *Caus. 33. quest. 1.* in cujus questionis titulo seu sumario dicitur: "Illa enim que adulterii rea constituitur, nisi post peractam poenitentiam in conjugii confortio retineri non debet." Et quidem in poenitentia S. Theodori Cantuariensis legitur: "Si quis uxorem suam scit adulteram & non vult dimittere eam, sed in Matrimonio habere, tribus annis poeniteat, & quamdiu illa poenitet, abstineat se ab illa." Vide *Canonem 6.* apud Gratianum loco citato, & notas Romanas. Ratio hujus discipline insinuat ibidem *Canon 1. Nam patrem turpitudinis ejus est, qui crimen celat uxoris.*

Unde S. Augustinus *lib. 1. Retract. cap. 16.* quasi alibi dicta retractans, ait: "Ubi dixi hoc permissum esse, non attendi aliam scripturam dicentem: *Qui tenet adulteram stultus & impius est.*"

VI. Ad poenitentiam conjux conjugem adulteram potest recipere, & maritali affectu retinere, ut dicitur in *Cap. 3. De Adulterio*: "Quod si mulier dimissa egerit poenitentiam & voluerit ad virum suum reverti, debet, sed non sæpe recipere peccatricem."

VII. Hic tamen recte notat Glossographus: "Debet, debito honestatis, non necessitatis, quia etiam post poenitentiam posset eam accusare de adulterio."

Admissio enim ab uno conjugum adulterio, facta est innocenti potestas in perpetuum ab ea quoad thorum divertendi; atque in perpetuum liber manet à debito conjugali reddendo; potestque sine ejus consensu vitam Religiosam amplecti, vel ad sacros Ordines ascendere, ut deciditur in *Cap. 15. & 16. De Convers. Conjugat.*

VIII. Quin tamen lex charitatis nonnunquam exigit, ut vir conjugem adulteram poenitentem ac resipiscentem recipiat & sibi reconciliet, dubium non est; multisque probat S. Augustinus *lib. 2. De Adulterinis conjugis cap. 6.* & adductis verbis Christi ad mulierem in adulterio deprehensam; *Nec egote damnabo, vade, deinceps noli peccare,* subjungit: "Quis non intelligat, debere ignoscere maritum, quod videt ignovisse Dominum amorum, nec se jam adulteram dicere, cujus poenitentis crimen Divina credit miseratione deletum. Idem profertur *cap. 9.* Apud Gratianum loco citato *Can. 7. & 8.*

IX. Hujusmodi autem reconciliatio cum adultera conjugis proprio iudicio & auctoritate fieri potest, quamvis divortii sententia à iudice lata sit; eò quod ad renuntiandum juri suo liberam quilibet habeat facultatem. *Cap. fin. De Crimine falsi.* Si tamen adulterium notorium fuerit, cavendum, ne, si poenitentia & resipiscencia etiam notoria

non fuerint, scandalum detur; videaturque vir adulterium fovere, eique aliquo modo consentire;

X. Maritus uxori injuriam remisisse videtur, si post adulterium commillum, & à se cognitum eam cognoverit, ut post S. Thomam & Theologos ac Canonistas probat Sanch. *lib. 10. De Matrim. Disputat. 14.*

XI. Similiter maritus adulter nequit ob adulterium uxoris eam dimittere; quod jam pridem docuit S. Augustinus *lib. 1. De Sermonem Domini in Monte cap. 28.* e quo sumptus est *Canon. 1. caus. 32. q. 6.* "Nihil iniquius (ait) quam fornicationis causa dimittere uxorem, & si ipse constituitur fornicari. Occurrit etiam illud: *In quo enim iudicis alterum, te ipsum condemnas; eadem enim agis qua iudicis.* Quapropter quisquis fornicationis causa vult abjicere uxorem, prior debet esse à fornicatione purgatus. Quod similiter & de femina dixerim."

Hunc sequutus est Alexander III. in *Cap. 4. De Divortio*, & Innocentius III. in *Cap. fin. De Adulterio*, dicens: "Cum paria crimina compensatione mutua deleantur, vir hujusmodi fornicationis obtentu suæ uxoris nequit confortium declinare."

XII. Separatio sive divortium quoad thorum & cohabitationem fieri posse non tantum ob corporalem fornicationem, sed ob spirituales; si scilicet alter conjugum in hæresim aut Paganismum labatur, dicitur in *Cap. 6. De Divortio*, & *Cap. fin. De Convers. Conjugat.* atque communiter docent Canonistæ.

XIII. Imò etiam quo ad vinculum Matrimonium dissolvi ob hæresim alterius conjugis olim nonnullos asseruisse constat; & ita aliquem suorum Prædecessorum sensisse videri asserit Innocentius III. in *Cap. 7. De Divortio* dogma tamen catholicum scilicet ob hæresim Matrimonium quo ad vinculum non dissolvi, astruit Innocentius, & contra nostri temporis Hæreticos declaravit Synodus Tridentina *Sess. 24. Can. 5. De Reformat. Matrim.* "Si quis dixerit, propter hæresim aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam à conjugate dissolvi posse Matrimonium vinculum; anathema sit."

XIV. Ob alia seu corporis seu animi vitia non facile admittenda conjugum separatio. "Si uxorem quis habeat" (ait S. Augustinus) sterilem vel difformem corpore, sive debilem membris, vel cæcam, vel surdam, vel claudam, vel si quid aliud, sive morbis, & doloribus languoribusque confectam, & quidquid (excepta fornicatione, cogitari potest vehementer horribile, pro fide & societate lustineat.

Apud Gratianum *Caus. 32. quest. 5. Can. 18.* Et *Cap. 2. De Conjug. Leprosorum*, dicitur, nec ob supervententem lepram liberum esse dimittere conjugem.

XV. Et interrogatus Alexander III. "Utrum mulier pro latrocinio aut quolibet alio crimine à viro suo debeat separari, & alii nubere; & de viro simili modo, utrum pro quolibet flagitio possit à conjugate dividi, & aliam sibi legitime Matrimonio copulare." Respondit, Quod mulier pro furto vel alio crimine ab eo separari non debeat.

Addit tamen hanc exceptionem: "Verum si conjugem suam ob maleficium traxerit, mulier à viro recedere poterit & separari; ita quod alii nubere non licebit; quia licet separentur, tamen semper conjuges erunt. In viris quoque præsentis sententiæ forma servetur." Hæc in *Cap. 2. De Divortio*, præsertim si integra Decretalis prout habetur in prima collectione Decretalium legatur.

XVI. Similiter ob sævitiam conjugis alterius divortium sive separationem alter conjux petere potest, ut constat ex *Cap. 13. De Restitutione Spoliatorum*, ubi dicitur: "Si verò tanta sit viri sævitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet restitui; sed ab eo potius removeri." Idem dicitur in *Cap. 8. eod.* additurque: "Si autem capitali odio ita mulierem vir persequitur, quod merito de ipso diffidat, ali-

aliqui probat & honeste mulieri usque ad causam decisionem custodienda studiosius committatur, in loco ubi vir, vel parentes ejus mulieri nullam possint violentiam inferre." In antiqua Collectione Decret.

XVII. Inter has separationes, & eam que ratione fornicationis contingit, ea est differentia; quod hæc sola tantquam immediate perfluens ex violatione fidei conjugalis solet esse perpetua; alia verò dumtaxat ad tempus, quousque malum, vel incommodum, quod ex mutua cohabitatione, aut confortio maritali timetur, cesset.

Hinc in citato *Capitulo 13.* verbis supra relatis immediate subjungit hanc cautionem: "Alioquin sufficiens (si fieri potest) securitate provisâ, profectò videtur conjux ante causam cognitionem restituenda marito; quia securitate hæc præstita, cessat causa separationis."

XVIII. Porro cum ex separatione Matrimonii sive quo ad thorum, sive cohabitationem sæpe oriri soleant maxima incommoda, tam quo ad ipsos conjuges quam liberos, totamque familiam, frequenter si non stricta justitia, charitas ipsa exigit, ut conjux innocens, & justam alioquin causam separationis habens, dissimulet, atque à separatione petenda absteat.

XIX. Ad hæc, ne conjuges sæpius ob causas frivolas, & cum publico scandalo scædus matrimoniale solvant, nequaquam propria auctoritate unus conjugum ab altero divertere, præcipue quo ad habitationem, potest; sed à iudice similis separatio probanda & decernenda est. *Cap. 3. De Divortio*; & in *Can. 1. caus. 33. quest. 2.* damnantur qui uxores suas dimittunt, antequam apud Episcopos provinciales diffidit causas dixerint, & priusquam in iudicio damnentur.

XX. Iudici proinde causa separationis seu divortii legitime probanda est; neque sufficit, eam alteri conjugi esse certam, nisi ipsi iudici talis probetur. Hinc contingit, ut maritus ad recipiendam conjugem à iudice juste subinde cogi possit etiam sub pœna excommunicationis; eique obedire quo ad forum externum teneatur, quamvis adulteram esse certo sciat.

XXI. Quin fieri potest ut conjux ad reddendum debitum conjugi à iudice adigatur, quamvis illud præstare in conscientia non possit; imò & sententiam excommunicationis patienter sustinere debeat. Fieri quippe potest, ut alteri conjugi certo constet, Matrimonium publicè in facie Ecclesiæ contractum, esse nullum ob impedimentum dirimens; sed occultum, quodque iudici probari nequit: qui casus deciditur in *Cap. 44. De Sententia Excommunicationis.*

XXII. Magnâ prudentiâ & moderatione in decernenda separatione conjugum, præsertim si ex Matrimonio etiam proles suscitata sint, iudex procedere debet; soletterque & causas separationis, & incommoda, tum conjugibus, tum prolihus, totique familiæ ex simili separatione timenda, attendere, & æquâ lance inter se librare. Vide Zypæum *Consul. 3. De Sententia & Re iudicata.*

XXIII. Hic & ostendit, sententiam divortii etiam quoad thorum & cohabitationem nunquam transire in rem iudicatum; debereque iudicem ex officio sæpius monere conjuges, ut sibi conciliantur; neque unquam hic officium iudicis cessare, ut nocentem ad meliorem frugem, & reconciliationem cum conjugate sua inducat.

XXIV. Providere quoque debet iudex, ut quantum possibile est, factâ separatione, ipsis incontinentiæ periculum adimatur; neque publico cum scandalo vivant; quemadmodum deciditur in *Can. 5. caus. 32. quest. 2.* & in *Cap. 19. De Convers. Conjugat.* ubi eam regulam tradit Gregorius IX. his verbis: "Mulieres verò quæ relicto maritali thoro, lapsu carnis ceciderint, si mariti earum à te diligenter communitas, eas ad frugem melioris vitæ convertas nolverin recipere propter Deum, in claustris cum religiosis mulieribus studeas collocare, ut perpetuam poenitentiam ibi agant."

XXV. De divortio inter conjuges celebrando ex Concordato inter Carolum V. & Episcopum Leodiensem *tit. 2. §. 2.* "Solutus iudici Ecclesiastici est cognitio; etiam si quæ sitio fœderis matrimonialis incidit coram iudice seculari; quo casu iudex secularis superlede renebitur; & hunc articulum (tantquam spirituales) ad iudicem Ecclesiasticum, per eum infra anni spatium terminandum, remittere."

XXVI. Iuxta idem concordatum §. 3. "De alimentis forte, que per virum, aut mulierem peti contigerit, pendente divortii causa, vel de tractamento alterius eorumdem, cognoscere poterit iudex Ecclesiasticus; si hæc coram eo incidant, vel incidenter petantur. Per hoc tamen non impeditur alter conjugum quid horum coram iudice seculari petere; etiam iudicio divortii coram Ecclesiastico iudice pendente."

XXVII. De dote autem vel donatione propter nuptias lucranda vel perdenda, iudex Ecclesiasticus non cognoscit; nisi incidenter dumtaxat; ubi scilicet ob adulterium concluditur ad divortium, & consecutivè ad lucrandam dotem: "Tamen si questio possessoria pendens in Concl. Brab. non suspendatur per questionem motam coram Ecclesiastico super viribus vel non viribus contractum antenuptialium."

De divisione bonorum iudex Ecclesiasticus qui cognovit de divortio, cognoscere non poterit, nisi ex prorogatione expressa partium, non procuratorum.

Quid circa hæc obtineat in Gallia hæc deducit Carolus Fevretius tractatu de Abusu *lib. 5. cap. 4. numero. 16. & 17.*

CAPUT III.

De Secundis Nuptiis.

1. Apostolus probat secundas Nuptias.
2. Patres pro Hæreticis habuerunt, qui secundas nuptias reprobabant.
3. Que nuptia veniant nomine secundarum?
4. Secundæ nuptiæ demum licite sunt priori Matrimonio per mortem alterius soluto.
5. Mulier ob discursum mariti absentiam ad secundas nuptias transire non potest.
6. Nec sufficit, si nesciat eum vivere.
7. Quomodo mulier de morte certa esse possit?
8. Legibus Romanorum veterum erat mulieri intra annum luctus ad alias nuptias transire.
9. Rationes quibus leges hæc innitebantur.
10. Ecclesia credit mortem mariti mulieri licitum esse transire ad alias nuptias.
11. Iuxta sacros Canones mulier intra annum luctus nubens infamia non notatur.
12. Cessant quoque alia pœna legales decreta in muliere intra annum luctus nubentes.
13. Quis intra annum luctus non nubat, sed ex stupro pariat?
14. Qualiter pœna secundarum nuptiarum abrogata.
15. Quis sensu iterantes nuptias à Patribus reprehensæ?
16. Quare olim Bigamis poenitentia imposita?
17. Presbyter olim prohibitus secundis nuptiis interesse; & quare?
18. Hodie Presbyter secundis nuptiis, præsertim si sint tales ex parte mulieris, benedictionem non imperat.
19. Commendanda Viduitas, non tamen improbanda iterata nuptia.

I. Postolus 1. ad Corinth. 7. de Viduis ait. **Dico autem non nuptis & viduis, bonum est illis sic permanere, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant.** Et in prima ad Timotheum cap. 5. De Viduis junioribus dicit: **Polo ergo juniores nubere, filios procreare, matres familias esse, nullam occasionem dare adversario male dicere gratia.**

Denique generaliter in citato cap. 7. Epistola ad Corinthios: **Mulier alligata est legi quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult nubat tantum in Domino.**

II. Ex his Apostoli clarissimis verbis uno consensu tradere Patres, conjuges, vinculo Matrimonii per mortem soluto, posse libere ad alias nuptias transire; unaque Hæreticis annoveraverunt, qui secundas nuptias tamquam malas & veritas reprobabant.

Unde Patres Synodi Nicænæ **Can. 8.** statuerunt, ut Hæretici qui se **Catharos** sive **Puros** appellabant, ad Ecclesiam redeuntes, ante omnia in seipsum profiteri deberent, quod ad hæreticum & sequentur Catholicæ Ecclesiæ Decreta, id est, **& cum Bigamis se communicare.**

Bigami autem sunt, qui secundas nuptias inierunt; cum iis ergo communicare, erat secundas nuptias ipso facto probare.

III. Nomine secundarum nuptiarum intelliguntur non tantum illæ, quæ primas immediate sequuntur, sed & tertiæ, quartæ, & aliæ quæ sequuntur: neque illas reprobant Ecclesiæ: Apostolus enim dicens: **Quod si dormierit vir ejus, non dicit, primus vel secundus, vel quotus, nec nobis definitum est, quod non definit Apostolus.** Unde nec illas debet damnare nuptias, nec eis verecundiam numeratis inferre, ait S. Augustinus libro de Bono viduitatis cap. 11. apud Gratianum **Cauf. 31. q. 1. Can. 13.** Idem affruitur ibidem **Canone 11.**

IV. Has secundas nuptias demum ut licitas agnoscat Ecclesiæ, si mulier sit soluta à lege viri, vel econtra: id est, si dormierit vir ejus; scilicet dormitione mortis; neque aliter quam per mortem corporalem vinculum Matrimonii rati dissolvi posse credit Ecclesiæ.

V. Unde quantumvis leges Civiles ob captivitatem aut diuturnam absentiam mariti permisissent aliquando mulieri transire ad secundas nuptias, Ecclesiæ tamen ob nullam quantumvis diuturnam conjugis absentiam conjugii transitum ad secundas nuptias permittit; sed eam expectare jubet, quousque de morte conjugis certiorata fuerit.

Sæctus Basilii in Epistola Canonica ad Amphilochem **Can. 31.** ait: **Quæ cum vir secessit, & non apparet, antequam de ejus morte certior facta sit, cum alio cohabitavit, mœchatur.** Et **Can. 36.** **Militum uxores, quæ cum mariti ipsarum non appareant, nupserunt, eidem rationi subijciuntur, cui eæ quæ propter maritorum peregrinationem ac absentiam reditu non expectato nupserunt.** Sed res nonnullam hic veniam admittit, quod maritorum sit mortis suspicio.

Plures eandem in rem Canones reperiuntur apud Gratianum. **cauf. 34. q. 2.**

VI. Hinc interrogatus Clemens III. **de mulieribus quæ viros suos captivitate vel peregrinationis causa absentes, ultra septennium fuerint prætolatæ; nec certificari possunt de vita aut morte ipsorum, licet super hoc sollicitudinem adhibuerint diligentem; & pro juvenili ætate seu fragilitate carnis humanæ nequeunt continere, petentes aliis copulari, quod respondit, quantumcumque annorum spatio ita remaneant viveatibus viris suis, non possunt ad aliorum confortium Canonicè convolare; nec (ait) auctoritate Ecclesiæ permittas contrahere, donec certum nuntium recipiant de morte virorum.** **Cap. 19. De Sponsalibus.**

Et universis Christianis in captivitate Saracenorum positus scribit Lucius III. in **Cap. 2. De Secundis nuptiis,**

ut nullus ex vobis amodo ad secundas nuptias migrare præsumat, donec ei **firma certitudine** constet, quod ab hac vita migraverit conjux ejus.

His insistentibus Synodus Diocesana Mechliniensis anno 1609. **tit. 9. c. 10.** decernit: **Cum ex longa conjugis absentia non resultet certitudo de ejus obitu, & mors non præsumatur, sed probanda sit, (quilibet enim vivere præsumitur) ad secundas nuptias convolare desiderans Matrimonio non jungatur, nisi habita prius legitima certitudine de morte prioris conjugis; etiamsi non septem tantum multis periculum est, sed etiam viginti, triginta & plures annos continuos eum abfuisse constiterit.**

VII. Certitudinem ergo de morte conjugis requirunt Canones priusquam ad secundas nuptias transire conjux possit, aut iudex transitum permittere queat; ad certum probationis genus non exprimitur; sed iudicio & examini iudicis permittitur, ut hic ex allatis testimoniis aliisque concurrentibus circumstantiis iudicet, num certitudo sufficiens habeatur de morte conjugis, ut secundæ nuptiæ permitti queant; uti resolvit Zypæus **Consul. 1. De Secundis Nuptiis.**

VIII. Matrimonio per mortem naturalem mariti soluto, adhuc integrum non erat juxta leges Civiles uxori superstitem ad secundas nuptias transire, sed jubebatur per annum defunctum maritum lugere, & à nuptiis abstinere; alias tam ipsa, quam maritus qui eam ducebat, nec non pater qui eam nuptiis collocabat, & pater mariti, cum posset filium prohibere, infamia notabantur: **L. 1. § 11. ff. De His qui notantur infamia.** Item **L. 1. § 2. Cod. De Secundis Nuptiis.** In quarum prima plures pœnæ, in mulierem intra annum luctus nubentem decernuntur; & in secunda annus qui juxta anteriores leges concludebatur intra decem mensium spatium qui erat annus lunaris, extenditur ad annum solarem duodecim mensium.

IX. Plures sanæ nec contemnendæ fuere harum legum rationes. Prima quidem eaque præcipua, ut evitaretur sanguinis turbatio, & ne frequenter incertum fieret, quis natæ prolis pater esset, an primus, an secundus maritus; quæ ratio occurrit in citata **lege 11. § 1.**

Ad hæc vetitum fuit mulieri mox à morte mariti alteri nubere, ne alias suspensionem ingereret perpetrati, viro adhuc vivente, adulterii, vel saltem de secundis nuptiis cogitasse cum eo, cui nubere adeo festinat.

Accedit reverentia illa, quam uxor debet memoriæ sui mariti: Nam ut Pompeius ad uxorem Corneliam ait apud Lucanum, **Ultima debet esse fides lugere virum:** præsertim quia commune est conjugium morientium votum, ne conjux superstes ad secundas nuptias transeat.

X. His tamen rationibus non obstantibus, Ecclesiæ credidit, conjugii superstitem mox à morte mariti liberum esse ad secundas nuptias transire, eò quod Apostolus simpliciter pronuntiet, mulierem, ut dormierit vir ejus, esse liberatam à lege qua viro tenebatur, ut cui vellet, nubat.

XI. Hinc ulterius credidit, mulierem secundum indulgentiam sibi ab Apostolo datam ad secundas nuptias inter annum à morte viri transeuntem infamiam notam non mereri, atque in terminis responderunt Urbanus III. & Innocentius III. in **Cap. 4. § 5. De secundis Nuptiis.** **Cum** Apostolus dicat (ait Urbanus) **Mulier viro suo mortuo soluta à lege viri sui, in Domino nubat, cui voluerit:** per licentiam & auctoritatem Apostoli ejus infamia aboletur. **Et Innocentius eadem Apostoli auctoritate adducta ait:** **Non debet legalis infamia sustinere pacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus (scilicet unius anni spatium) nubat, concessa sibi ab Apostolo utitur potestate, cum in his præsertim secularibus leges non dedignantur sacros Canones imitari.**

XII. Nec tantum pœna infamiae; sed eadem ratione omnes aliæ pœnæ contra viduas intra annum luctus nubentes Legibus Civilibus decretæ hodie omnino sunt sublata; & ita iudicatum refert Antonius Faber ad Codicem **Lib. 5. c. 5. De**

5. Definit. & ibidem nota infertur: **Itaque non est deterior conditio viduæ intra annum, quam post annum nubentis.**

XIII. Id ipsum notavit Gudelinus **Lib. 1. De Jure novissimo cap. 12.** ubi etiam ex Julio Claro monet, quod si mulier non quidem intra annum luctus nubat, sed luxuriose vivat, & ex stupro pariat, eam hanc infamiam & alias pœnas à Legibus decretas non evadere.

XIV. Insuper si quæ pœnæ in odium secundarum nuptiarum per Leges decretæ fuerint, hodie sublatae sunt: at eæ quæ non tantum in pœnam iterantium nuptias, quam in favorem liberorum primi Matrimonii, aliæ consideratione statuta sunt, etiamnum hodie in usu sunt; uti observat Gudelinus **loco citato,** & Zypæus in notitia Juris Belgici titulo **De secundis nuptiis** (non enim (ait) mens D. Pauli fuit aliud corrumpere ex publicis legibus, jura parentum & liberorum jure moderantibus).

XV. Porro quamvis Ecclesiæ secundas & ulteriores nuptias nunquam improbare, semper tamen agnovit, iteratas nuptias aliquam incontinentiæ suspensionem ingerere, ipsosque iterantes de ea non nihil reddi suspectos. Hæc verò præsumptio fortior esse solet in iis qui tertio, quam in iis qui secundo; ac rursus servata proportione vehementer in iis qui quarto, quam qui tertio nuptias iterant. Hinc pridem Patres mitius cum Bigamis, quam cum Trigamis egerunt, hancque intemperantiæ speciem inerepantes asperioribus verbis uti fuerunt trigamiam ipsam subinde **honestam fornicationem** vocantes, non secundas, tertias, quartas aut ulteriores absolute improbant; sed incontinentiam toties nuptias iterantium redarguentes.

XVI. Eodem sensu accipiendi sunt Canones pœnitentiæ Bigamis sive nuptias iterantibus imponentes; atque inter alios Synodi Neocesariensis **Can. 3.** qui ex versione Ilidori refertur apud Gratianum **Cauf. 31. q. 1. Can. 8.** his verbis: **De his, qui frequenter uxores ducunt, & de his, quæ sapius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ his manifestum constitutum est, sed conversatio & fides eorum tempus abbreviat.**

Hoc Canone pœnitentiæ veris Bigamis imponi etiam Baronius agnoscit ad **annum 314. num. 91.** **Non quod secundum Matrimonium contrahendo peccent (inquit)**

sed quod suam ipsius incontinentiam manifestent; & bigamiam, quæ in humanæ imbecillitatis remedium instituta est, licentius usurpet.

XVII. Prædicto Canoni Gratianus conjungit Canonem 7. ejusdem Synodi, quem his verbis expressit: **Presbyter, cum verò convivio secundarum nuptiarum interesse non debere: Maxime cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiæ tribuere; quis enim Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?**

Hoc est ait Zonaras ad hunc Canonem: **Qui fieri potest, ut pœnati à Digamo exigere non pudor sit ei, qui Digami factum à se non improbari, cum nuptiis secundis ipsæ se interfuerit, satis ostendit.**

XVIII. Quamvis hodie nulla pœnitentiæ iterantibus nuptias imponatur; atque nuptiæ secundæ etiam à Presbytero assistente probentur, nihilominus ostendit Ecclesiæ, non æquæ secundas ac primas nuptias sibi probari; dum has & non illas à Sacerdote specialiter benedici jubet. **Cap. 3. De secundis nuptiis,** & in **Cap. 1. De eodem** vult Alexander III. Capellanum qui benedictionem secundis nuptiis impendit, ab officio Beneficiorum suspensum, cum litterarum Episcoporum testimonio ad Sedem Apostolicam destinari.

Licet hæc pœna ac remissio ad Sedem Apostolicam hodie non sit in usu, passim tamen moderna Ritualia præscribunt, secundas nuptias non esse benedicendas; præsertim si sint secundæ ex parte uxoris, hæcque semel benedicta fuerit.

XIX. Viduitatem secundis nuptiis præferendam esse, nec has tamen improbandas late probat Augustinus libro de **Bono Viduitatis** seu epistola ad Julianam Viduam, atque inter alia ibidem **cap. 4.** scribit: **Quapropter hoc primum oportet ut noveris, bono quod elegisti non damnari secundas nuptias, sed inferius honorari. Nam sicut bonum est, sanctæ Virginitatis, quod elegisti filia tua, non damnari unam nuptias tuas; sic nec viduitas tuâ cujusdam secundas. Nec ita extollas tuum, ut quod malum non est tantquam malum criminis alienum; sed tanto magis gaude de bono tuo, quanto magis vides, non tantum illo devitari mala, sed quædam bona etiam superari.**

TITULUS XVI.

De Aedificandis, Consecrandis & reparandis Ecclesiis.

CAPUT I.

De Scopo Templorum & eorum Ornatu.

1. **Loca cultui Divino destinata jam pridem dicta fuere Ecclesiæ.**
2. **Christiani primitus loca hac volebat vocare Tempora.**
3. **Primis Ecclesiæ saculis hujusmodi loca habuere Christiani.**
4. **Prima ratio exstruendi hujusmodi loca.**
5. **Secunda ratio.**
6. **Tertia ratio.**
7. **Sæcti Patres credebant convenientius orationis causa convenire ad Ecclesiam, quam domi orare.**
8. **Ut scopus Ecclesiarum obtineatur, omnia disponenda ut ad pietatem excitent.**
9. **Actiones profane ab Ecclesiis arcenda.**
10. **Quid de arcendis profanis actionibus decreverint Synodi Belgicæ?**
11. **Neque in Cæmeteriis permittenda.**
12. **Nec mercatus rerum ad usum Ecclesiæ spectantium in Templis permittendus.**

Van Eijpen Jur. Eccl. P. II.

13. **Non sunt permittendi pauperes elemosynarum causa discurre per Ecclesiæ.**
14. **Interior Templorum ornatu debet esse compositus ad excitandam populi devotionem.**
15. **Hinc receptus usus SS. Imaginum; & quomodo eum probaverit Synodus Tridentina.**
16. **Populus docendus, cultum imaginibus non deberi ob earum materiam aut elegantiam.**
17. **Ne populus in hunc errorem & abusum incidat, aliquando certæ imagines tollenda.**
18. **In hac amotione cum magna cautione & prudentia procedendum.**
19. **Imagines in Templis proponuntur ceu quidam idiorum libri;**
20. **Quare historia Redemptionis, & Sanctorum in picture proponantur.**
21. **Solicite cavendum, ne falsi dogmatis imagines in Ecclesiis exponantur.**
22. **Non semper tollenda imagines aliquid falsi exprimentes.**
23. **An conveniat proponi imagines Sanctissimæ Trinitatis?**
24. **Superstitio in imaginibus vitanda.**

Xx

25 Omnis